

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan kuuleminen 17.6.2022

Joutsenon vastaanottokeskuksen lausunto asiassa K7/2022 vp; Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Joutsenon vastaanottokeskus kiittää Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä vastaavana tahona mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja lausua otsikkoasiassa.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus kokoaa ansiokkaasti yhteen tilannekuvaa ihmiskaupan vastaisesta työstä. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä jakaa valtuutetun näkemyksen siitä, että ihmiskaupan vastainen toiminta on Suomessa kehittynyt viime vuosina kaikkiaan paljon. Ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma on ansiokkaan laaja-alainen toimenpidesuunnitelma ihmiskauppaan puuttumisesta, uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta. Samalla, kun ihmiskaupan vastainen työ on Yhdenvertaisuusvaltuutetun sanoin esillä entistä vahvemmin Suomessa, näyttää siltä, että ihmiskaupan vastaiseen työhön sisältyy myös muun muassa eri hallinnonalojen välisiä jännitteitä. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä jakaa siksi myös Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessaan esittämiä huolia.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ottanut osaltaan runsaasti ja laajasti vastuuta uhrien auttamiseen liittyvästä ja Suomen ihmiskaupan vastaisesta työstä. Auttamisjärjestelmä on muun muassa mukana laaja-alaisesti yli kymmenessä ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimenpiteen toimeenpanossa.

Auttamisjärjestelmä on ollut tiiviisti mukana myös ihmiskaupan uhrien auttamista koskevan lainsäädäntötyöryhmän työskentelyssä. Kuten valtuutettu tuo kertomuksessaan esiin, uhrien auttamista koskevasta erillislain valmistelusta on luovuttu. Lainsäädännön kehittäminen on osoittanut kaikkiaan hyvin haasteelliseksi. Vaikuttaa siltä, että uhrien tunnistamiseen ja auttamiseen liittyvä kehittäminen sisältää erilaisia jännitteitä ja keskenään ristiriitaisia tai jopa vastakkaisia tavoitteita. Auttamisjärjestelmä pitää tätä haasteellisenä tilanteena erityisesti sen vuoksi, että ihmiskaupan vastainen työ ja uhrien kokonaisvaltainen auttaminen on joka tapauksessa poikkihallinnollista eikä tämäkään rikollisuus tai sen moninaiset vaikutukset uhriksi joutuneeseen kunnioita hallinnonalojen rajoja eikä edes valtioiden rajoja. Ilmiön tuntemus, uhrien tunnistaminen, auttaminen ja suojeleminen sekä uhriksi joutuneiden täysimääräisten oikeuksien toteutuminen - aivan kuten rikostorjuntakin - kykeytyvät monin tavoin kaikki toinen toisiinsa. Tilanne vaikuttaisi haastavan valtioneuvoston ihmiskaupan vastaista koordinaatiota ja samalla tekävän sen olemassaolon hyvin tärkeäksi.

Auttamisjärjestelmän olemassa olevien varsin laaja-alaisten ja muutakin kuin sosiaali- ja terveystalvaeluita koskevien toimintojen ja työn organisointi osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon on osoittautunut auttamista koskevan lakihankkeen valmistelutyössä hyvin haastavaksi tai kokonaan mahdottomaksi. Kuten Yhdenvertaisuusvaltuutettu kertomuksessaan toteaa, ihmiskaupan uhreja ja heidän auttamista koskevan kokonaisuuden rakentaminen osaksi sote-järjestelmää, on kohdannut myös suoranaista vastustusta. Auttamisjärjestelmän näkökulmasta huolta on aiheuttanut se, että erillislain valmistelun aikana näyttäytyi siltä, että integrointi osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon olisi käytännössä tarkoittanut auttamisjärjestelmän kaltaisen toiminnan lakkaamista kokonaan ja olisi käytännössä tarkoittanut, että uhrien auttaminen ja monelta osin koko ihmiskaupan vastainen käytännön työ olisi voinut mennä Suomessa taaksepäin niin, että olisi voinut kestää vuosia ennen kuin nykyisen kaltainen taso olisi saavutettu.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomauttaa kertomuksessaan painokkaasti, ettei ihmiskaupan ja uhrien tunnistaminen ole Suomelle tai viranomaisille vapaaehtoista. Auttamisjärjestelmä yhtyy valtuutetun näkemykseen siitä, että ilman tunnistamista ihmiskaupan uhriksi joutumista ei osata ottaa asianmukaisella tavalla huomioon uhrin auttamisessa ja eri viranomaisprosesseissa. Tunnistamisella on parhaimmillaan myös ennaltaehkäisevää vaikutusta. Parhaiten autettu henkilö on sellainen, joka ei koskaan vakavan hyväksikäytön kohteeksi edes joudu. Auttamisjärjestelmä on ollut huolissaan siitä, että uhrien auttamista koskevan lainsäädännön kehittämistyössä sekä ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman toimeenpanon yhteydessä tunnistamisesta ja sen merkityksestä on käyty paljon kiivastakin keskustelua erityisesti siitä näkökulmasta, mikä merkitys ihmiskaupan tunnistamisella on tai tulisi olla sotejärjestelmässä ja soteammattilaisten työssä. Tämä tarkoittaa sitä, ettei asiassa ole yhtenevää näkemystä ja näkemykset ovat myös osin vastakkaisia keskenään. Kuitenkin soteammattilaiset ovat avainasemassa nimenomaan haavoittuvassa asemassa olevien kanssa työskentelyssä sekä haavoittuvuuksien tunnistamisessa ja myös ihmiskaupan tunnistamisessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu tuo kertomuksessaan esiin ns. yhteiskunnan katvealueet ja eri tavoin haavoittuvassa asemassa olevien riskin joutua myös vakavan hyväksikäytön uhriksi. Auttamisjärjestelmä toteaa, että tunnistaminen on oleellista nimenomaan auttamisen kannalta muun muassa tuen tarpeen arvioinnin, palvelutarpeeseen vastaamisen, validoinnin ja puheeksi ottamisen kannalta – mikä juuri erityisesti sote-järjestelmässä on tärkeää. Tämä ei tarkoita uhrin asettamista loputtomasti ja lopullisesti vain uhrin asemaan. Tunnistaminen tai hyväksikäytön havaitseminen, josta soteammattilaisten työssä mieluummin halutaan puhuttavan ja uhriksi joutuneen oman toimijuuden ja hänen elämäolosuhteidensa parantaminen (auttaminen) eivät ole ristiriidassa keskenään.

Tällä hetkellä auttamista koskevaa lainsäädäntöä kehitetään erityisesti niin, että Sisäministeriö valmistelee muutoksia lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Työ on kesken, mutta lakihankkeelle asetetut tavoitteet ovat vastaamassa hallitusohjelman tavoitteeseen ja Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukseen muuttaa lainsäädäntöä niin, että ihmiskaupan uhri voi jatkossa saada apua ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän kautta riippumatta siitä eteneekö

hänen asiassaan rikosprosessi ihmiskaupasta vai ei. Kuten muidenkin rikosten kohdalla: rikoksen uhriksi on voinut joutua, vaikkei ketään syytä tai toisesta saada vastuuseen rikoksesta. Auttamisjärjestelmä pitää tätä tärkeänä tavoitteena.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittelee, että sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille tulee rakentaa toimivat menettelyt ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja auttamiseksi. Auttamisjärjestelmä pitää tätä tärkeänä ja painottaa, ettei tämä tavoite ole ristiriidassa sen tavoitteen kanssa, että ihmiskaupan uhrien auttamista tulee ja pyritään parantamaan peruspalveluissa, jota tavoitetta erityisesti STM on painottaa. Suomen ihmiskaupan vastainen työ ja ihmiskaupan uhriksi joutuneet hyötyvät siitä, että perusrakenteet ja palvelut toimivat mahdollisimman hyvin ja samalla on tarjolla myös tähän ilmiöön ja sen uhriksi joutuneiden tarpeisiin vastaavaa monialaista erikoistunutta osaamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo myös, että on tärkeää säätää lailla ihmiskaupan uhrien turvallisesta ja tuetusta asumispalvelusta. Erillislain valmistelun sijaan tämä olisi sosiaali- ja terveysministeriön valmisteluvastuulla. Auttamisjärjestelmä toteaa, ettei tämänlaista valmistelua olla tällä hetkellä sen tietojen mukaan tekemässä. Auttamisjärjestelmä jakaa valtuutetun näkemyksen siitä, että turvallisuudella – myös uhriksi joutuneen turvallisuuden tunteella – ja riittävällä asumisen tuella on merkittävä vaikutus uhriksi joutuneen auttamisessa sekä uudelleen uhriksi joutumisen ehkäisyssä. Kokonaisuus itsessään on kuitenkin moninainen ja uhrien tarpeet ovat erilaisia. Auttamisjärjestelmä pitäisi tärkeänä ainakin sitä, että turvakotien avaaminen nykyistä laajemmin myös ihmiskaupan uhreille tosiasiallisesti selvitettäisiin ja sen jälkeen, toki tuloksistakin riippuen, myös toteutettaisiin.

Kuten Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, ihmiskauppa on myös sukupuolittunut ilmiö, johon lähisuhdeväkivalta ja naisiin kohdistuva väkivalta liittyvät ja linkittyvät. Samalla auttamisjärjestelmä haluaa painottaa myös sitä, että ihmiskaupan vaikutukset sen kohteeksi joutuneeseen voivat olla hyvin moninaisia ja vaikeita yhtä lailla myös miehiin ja poikiin ja myös vakavan työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneisiin. Siksi ihmiskaupan vastaisessa työssä ja eri lainsäädäntöä kehitettäessä tulisi ottaa huomioon aina myös se, että työikäinenkin mies voi olla hyvin haavoittuvassa asemassa.

Auttamisjärjestelmä pitää erittäin hyvänä sitä, että syksyllä 2021 voimaan tulleella Ulkomaalaislain 54 §:llä on pyritty parantamaan ja tukemaan työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden asemaa ja parantamaan myös hyväksikäytön ilmituloa. Kuten auttamisjärjestelmä on aiemminkin lausunut, ongelmallista on sen sijaan se, että nykytila asettaa käytännössä eriarvoiseen asemaan työvoiman hyväksikäytön kohteeksi joutuneet ja seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi joutuneet ulkomaalaiset.

johtajan sijainen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Maahanmuuttovirasto 16.06.2022 klo 11:49. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi
todentaa kirjaamosta.

Jakelu Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta